

діяльність усіх громадських і політичних інституцій, усіх громадян, усі сфери суспільства.

Для формування в Україні правової держави необхідно вирішити цілий ряд проблем. А до основних напрямів її формування слід віднести: необхідність зв'язати правом діяльність держави та її органів, формування правового механізму, за допомогою якого можна було б подолати відчуження людини і громадянина від засобів виробництва, власності, від безпосередньої та представницької форм демократії; чітку роботу законодавчої влади на основі Конституції України та конституційних законів; формування у людей нового правового мислення, високого рівня правової культури, знань про життєво необхідні закони та вміння використовувати ці закони в повсякденному житті.

Можна зробити висновок, що у сучасній юридичній науці розроблені основні ознаки правової держави, що характеризують її як специфічний вид держави: конституційна юрисдикція, верховенство права, реально існуючий єдиний для всіх, обов'язковий правопорядок у державі, парламентаризм, розвинена виборча система, суверенітет народу, наявність гарантій дотримання права і законодавства, утвердження принципу людського виміру права тощо.

Звичайно, Україна також уже зробила і в майбутньому буде робити кроки до побудови правової держави. Вже відбулися зрушення в оцінці прав і свобод людини, в їх конституційно-правовому регулюванні, окреслено шляхи їх реалізації, сформовано відповідні правові механізми. Але на жаль, значна частина ознак правової держави для нашої країни є поки що лише формальними. Без ефективної співпраці всіх гілок влади, без чіткого дотримання ними не лише писаних норм, а й моральних законів, правова держава в Україні перебуває лише на шляху тих досягнень, що вже є усталеними в усьому Європі.

Петрига Л. М.

студент КМ-2А курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

СТАНОВЛЕННЯ ІДЕЙ ПРИРОДНОГО ПРАВА НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ ІХ – ХХ СТ. ЯК ОСНОВА ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ

Сучасний етап розвитку українського суспільства і держави може бути охарактеризований як трансформаційний, для якого характерним є прагнення створення громадянського суспільства та забезпечення максимальної реалізації прав і свобод людини й громадянина. У зв'язку з цим загострюється актуальність дослідження природних прав людини. При цьому постає потреба у виділенні окремих етапів становлення природних прав на теренах сучасної України, які відбивали б пов'язаність останніх із духовними складовими суспільства, включення у систему цінностей, як на загальносоціальному, так і на індивідуальному рівні. Це зумовлює необхідність розширення наукових уявлень про природні права людини, заснованих на співвідношенні загальносоціальних та юридичних аспектів.

Для українців поняття прав людини є явищем органічно національним, коріння якого маємо шукати ще в період давнього політико-правового досвіду України – від «Закону Руського» Олегових договорів з Візантією, та Руської Правди з її рівністю суб'єктів правовідносин (і це за часів Середньовіччя).

Подальший розвиток прав людини в Україні пов'язаний з Литовськими статутами 1529, 1566, 1588 років. Як зазначає І.Б. Усенко: «У цей час поділу феодального суспільства на окремі стани (шляхту-дворян, духовенство, міщан, козаків, селян тощо) на перший план виходить проблема боротьби за станові права, вольності та привілеї» [1, с. 22]. В силу цього закріплення рівності усіх перед законом на практиці не здійснювалась.

Носієм політико-правової думки середньовічної України було козацтво. Саме козаки добилися реального практичного закріплення своїх прав та свобод. На той час категорії «права», «свободи», «вольності» вживалися як близькі за значенням. Ці категорії вбирали в себе засади юридично конкретних соціально-політичних прав і переваг, а також певні компоненти моральних, етичних і світоглядних понять і окреслювали соціальні, політичні та економічні статуси та ролі, та інші погляди та політичні орієнтації, що характеризували життя козаків. Вони стосувалися різних напрямків: особи (свобода совісті, свобода особистості); соціального стану самої козацької організації (доступ до прав та переваг, що забезпечують благородний спосіб життєдіяльності козацтва); національної ідентичності (свобода руського народу, розглядала як політичне право, причетність до якого мали козаки, оскільки отожднювали себе з руським народом).

Руйнація гетьманщини і як результат – знищення основного природного права людини, особистої свободи українців, а також запровадження в Україні кріпацтва 1783 р. Ці події відкинули Україну в її розвитку на цілу епоху, загальмували її буржуазний розвиток, та взагалі ліквідували правову базу яка б могла забезпечити права людини в Україні.

Починаючи з кінця ХІХ – початку ХХ ст. відкривається перспектива повернення думки про безумовну цінність та святість прав та вольностей людини і громадянина. Етапним твором української думки на шляху такого усвідомлення стає «Самостійна Україна», який був написаний у 1899 р. студентом-правником М.І. Міхновським.

Не слід забувати і про погляди класиків української політичної філософії (Т.Г. Шевченко, М.П. Драгоманова, І.Я. Франка, М.С. Грушевського) на права людини. Вони формувалися під впливом боротьби українського народу (самостійно або у союзі з народами Європи) за громадянську свободу та самостійний розвиток. Крім того значний вплив на ці погляди мала українська традиційна і раціоналістична філософія, європейська політична філософія тощо. Саме тому питання, що стосувалися прав людини поєднували в собі вітчизняні та європейські ідеї, підходи і вилилися в єдину концепцію прав людини для України.

Вагомий внесок у наукове осмислення ідеї прав людини зробив і Б. Кістяківський. У своїх працях мислитель робить спробу дослідити теоретичні засади походження прав людини та безпосередньо з'ясувати їхню суть. Аналізуючи полеміку тогочасних конкуруючих наукових шкіл, котрі займалися «праволюдною» проблематикою, зокрема школи природничого

права, з одного боку, та різних напрямків науки соціології – з другого, Б. Кістяківський резюмує, що в науковій теорії соціального процесу ні соціальне, ні індивідуальне начало не може відігравати ролі самодостатнього і безумовного принципу. «Істинно наукове вирішення цієї проблеми потребує кінцевого злиття особи і суспільства в одне гармонійне ціле, при якому кожне з них, будучи самоціллю, взаємно один одного доповнювало б, а не витісняло чи усувало» [2, с. 124].

За радянських часів існували два дисидентські напрями: 1) політичний, основою якого стала ідеологія ОУН-УПА (значно поширений в Західній Україні) та 2) культурницький, погляди представників якого еволюціонували від прагнень реформування радянської системи з метою побудови в СРСР «соціалізму з людським обличчям» до необхідності боротьби за створення незалежної Української держави (переважно поширений у Києві та Центральній Україні). Згодом, у середині 70-х років ХХ ст., правозахисний рух в Україні поєднав у собі відстоювання індивідуальних прав особи (громадянських, політичних, соціальних тощо) з правом народу на власну національно-культурну ідентичність та національну державність, визначивши подальші напрями опозиційної діяльності в рамках радянської системи в боротьбі за людську гідність, справедливість, духовну незалежність. Такі цінності як самоповага, індивідуалізм, культ свободи та самовираження, загальнолюдські цінності та гуманізм без сурогатних домішок класового підходу, повага до природних етичних норм стали базовими цінностями для представників правозахисного руху у 70 - 80-ті роки ХХ ст.

Таким чином, з огляду на історію нашої держави можна сказати, що проблему прав людини в Україні слід тісно пов'язувати з проблемою прав української нації і перш за все з утворенням своєї незалежної національної держави. А відтак, сучасний рівень правової реформи, що ґрунтується на феномені природних прав людини є однією із складових поступального процесу започаткованого ще видатними українськими мислителями ІХ – ХХ ст.

Список використаних джерел

1. Права человека и межнациональные отношения / Ответ. ред. Лукашева Е.А. – М., 1994. – 130 с.
2. Кістяковський Б.А. Права человека и гражданина // Вопросы жизни. – СПб., 1905. – № 1. – С.122 – 134.

Пустовідко А. Л.,
студент 4-КА курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ШЛЯХИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

З моменту проголошення незалежності наша держава взяла курс на налагодження співробітництва з Європейським Союзом та його країнами-членами. Сьогодні таке співробітництво існує у сферах: промисловість; сприяння інвестиціям та їхній захист; державні закупівлі; стандартизація та сертифікація; видобувна промисловість і виробництво